

بررسی نگرش افراد محلی نسبت به کفتار راه راه ایرانی (*Hyaena hyaena hyaena*) در پارک ملی خجیر

محمود کرمی^۱

برهان ریاضی^۲

نازنین کلانی^{۳*}

هرتضی اسلامی دهکردی^۴

علیرضا مهدوی^۵

تاریخ پذیرش: ۸۶/۴/۷

تاریخ دریافت: ۸۶/۳/۲۷

چکیده

به منظور شناخت نوع و بررسی میزان تعامل کفتار راه راه ایرانی (*Hyaena hyaena hyaena*) با جوامع محلی داخل و اطراف پارک ملی خجیر ، در طی ۳ بازدید ۶۶ عدد پرسشنامه، با مصاحبه مستقیم تکمیل گردید. که انتخاب افراد به صورت تصادفی انجام شد. نتایج این بررسی نشان می دهد که نگرش کلی مردم محلی نسبت به کفتار در اطراف و داخل پارک ملی خجیر مثبت بوده است و مردم محلی وجود آن را در این منطقه پذیرفته اند. هنوز استفاده از اجزاء بدن به مصرف دارویی یا افزایش جاذبه افراد در جلب جنس مخالف ویا... متداول است. سطح سواد، جنس، شغل و سن افراد مصاحبه شونده به نظر می رسد در شناخت و یا عدم شناخت آنها از کفتار موثر بوده است. بطور کلی افسانه ها و خرافات نقش مهمی در ایجاد نگرش افراد نسبت به کفتار ایفاء می کنند. خرافاتی چون آدمخواری، خون آشامی، یا استفاده های مختلف از اندام تناسلی کفتار در درمان نازایی، دعانویسی و داروهای سنتی افسانه هایی چون تبدیل شدن آدمی زاد بد به کفتار به فرمان خداوند. در این مقاله تمام دست آوردها با یافته های ذی ربط در سایر کشورها مورد مقایسه قرار گرفته است.

واژه های کلیدی: نگرش افراد محلی، کفتار راه راه ، پارک ملی خجیر.

۱- دانشیار دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران

۲- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

۳- دکترای محیط زیست دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران* (مسئول مکاتبات)

۴- کارشناس مهندسی منابع طبیعی- محیط زیست دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

۵- کارشناسی ارشد علوم محیط زیست- تنوع زیستی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

مقدمه

مطلوب ترین زیستگاه برای گفتار مشخص شد. همچنین مدل محلی نمایه مطلوبیت زیستگاه برای این گونه برآورد شد (۷). این تحقیق در پی آن است تا انگیزه ای برای ترغیب مردم به خصوص نسل جوان به منظور حمایت از این حیوان بی دفاع و در عین حال مفید ایجاد کند و با اطلاع رسانی درست تا اندازه ای کاستی ها را جبران نماید. به این منظور در این مطالعه، نگرش افراد محلی نسبت به این حیوان مورد بررسی قرار گرفته است.

مواد و روش ها

- معرفی منطقه مورد مطالعه

پارک ملی خجیر، در شرق تهران و در جنوب جاده هراز (آبعلی) واقع و از کوه های خشک صخره ای، دره ها و تپه ماهورهای متغییر تشکیل شده است. دارای چشم اندازها و میکروکلیمای محلی بسیاری می باشد. از نظر منابع آبی غنی است و در اقلیم نیمه صحرائی قرار دارد. از نظر فون و فلور بسیار غنی می باشد به طوری که یکی از بهترین زیستگاه های البرز مرکزی محسوب می شود. این منطقه از طرف شمال به جاده هراز، از جنوب به گردنه حسین خانی و کوه ساری قلعه، از طرف غرب به رودخانه جاجرود، آسمان کوه و گردنه زیرک چال و از شرق به مصب رودخانه دماوند و تنگه مهدیخانی محدود می شود. در حواشی و داخل این پارک، روستاهای متعددی وجود دارد که اهالی آن به دامداری، باغداری و کشاورزی اشتغال دارند. مساحت پارک ملی خجیر ۱۱۵۷۰ هکتار و فاصله آن تا شهر تهران در حدود ۲۰ کیلومتر است (۸،۹،۱۰).

روش کار

برای بررسی نگرش جوامع محلی، ابتدا پرسشنامه ای تهیه و تدوین شد. سپس به منظور تکمیل پرسشنامه ها، مصاحبه هایی به صورت باز با محیط بانان منطقه و افراد بومی داخل و اطراف پارک صورت گرفت. نمونه گیری به صورت آسان بوده و انتخاب افراد به صورت تصادفی انجام شد مناطقی

گفتارگونه بسیار با ارزشی از نظراکولوژیک است. این حیوان لاشه ها را از طبیعت جمع آوری کرده و از انتشار بیماری ها جلوگیری می کند. بنابر این در ایجاد تعادل بیولوژیک محیط نقش اساسی دارد. با وجود این، این جانور به دلیل نبود اطلاعات کافی و درست همواره بد نام بوده است و مردم از آن تنفر دارند و آن را جانوری خطرناک نیز می پندارند. از همه مهم تر این که تا کنون درباره این جانور با اهمیت بررسی قابل ذکری در هیچ یک از نقاط ایران به عمل نیامده است.

در برخی از نقاط دیگر جهان، در این باره مطالعاتی انجام گرفته است. *Can* در سال ۲۰۰۴ در ترکیه، به برخورد های بین انسان و گفتار راه راه اشاراتی نموده است (۱). *Mounir* در سال ۲۰۰۳ مطالعه ای تحت عنوان حفاظت گفتار راه در لبنان: یک لاشه خوار در معرض خطر از دیدگاه غالب انسانی انجام داده است (۲). *Dickman* در سال ۲۰۰۵ در تانزانیا، به بررسی نگرش دامداران و برخورد با گفتار راه راه پرداخته است (۳). *Maude* در سال ۲۰۰۵ اکولوژی مقایسه ای گفتارقهوه ای در یکی از پارک های ملی در بوتسوانا و جوامع مجاور آن (دامداران) را بررسی کرده است (۴). *Davies* و همکارانش در سال ۲۰۰۴ در زیمبابوه دیدگاه جوامع محلی و موارد استفاده از اعضای بدن سگ وحشی را بررسی نموده اند (۵).

نویسندگان مقاله حاضر در سال ۱۳۸۵ پراکنش فصلی گفتار راه راه ایرانی در پارک ملی خجیر را بررسی نمودند. بر اساس این پژوهش، بیشترین پراکنش در قسمت های غربی و جنوب غربی پارک مشاهده شده است. محدوده پراکنش در فصل زمستان کاملاً مشابه محدوده پراکنش آن در فصل تابستان بوده است (۶). همچنین در سال ۱۳۸۶ مولفان این مقاله زیستگاه گفتار راه راه ایرانی را در پارک ملی خجیر ارزیابی کرده و مدل نمایه مطلوبیت را با کمک روش HEP ارایه نمودند. در این پژوهش، نمایه مطلوبیت و تعداد واحدهای زیستگاهی در قسمت های مختلف پارک به دست آمد. بدین ترتیب بهترین و

اختصاص داده اند (شکل ۱). دامنه سنی مصاحبه شوندگان از ۲۰ تا بیش از ۶۰ سال بوده است. گروه سنی ۳۰-۲۰ سال ۳۱/۸٪، ۴۰-۳۱ سال ۲۴/۲٪، ۵۰-۴۱ سال ۱۳/۶٪، ۶۰-۵۱ سال ۱۶/۷٪ و بیش از ۶۰ سال ۱۳/۶٪ بوده اند (شکل ۲). از نظر سطح سواد مصاحبه شوندگان، ۲۲/۷٪ بی سواد، ۷۱/۲٪ زیر دیپلم و ۶/۱٪ بالای دیپلم بوده است (شکل ۳). گروه های شغلی مصاحبه شوندگان شامل: ۱۶/۷٪ خانه دار، ۱۶/۷٪ دامدار، ۷/۶٪ باغدار، ۹/۱٪ گلکار، ۷/۶٪ کشاورز، ۱۳/۶٪ محیط بان، ۷/۶٪ جنگلبان، ۷/۶٪ سرباز و ۱۳/۶٪ سایر شغل ها (شامل بنا، کارمند، بهورز، شغل آزاد) بوده است. که درصد و فراوانی هر یک از گروه های شغلی به تفکیک جنسیت در جدول ۱ آمده است.

که برای این کار در نظر گرفته شدند شامل: پاسگاه جاجرود، پاسگاه باغشاه، ده خجیر، تخت چنار، سنجریون، ده ترکمن و تخت یارامیر بودند. در مجموع ۳ بازدید از مناطق مذکور، ۶۶ عدد پرسشنامه تکمیل گردید. پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه ها، نتایج حاصله توسط نرم افزار SPSS به صورت نمودار و جدول نشان داده شد.

نتایج

- داده های کمی

ویژگی های جامعه آماری- جامعه آماری که به طور اتفاقی انتخاب شده اند به شرح زیر است:

از بین گروه های جنسیتی مصاحبه شونده، آقایان با ۶۳/۶٪ بیشترین تعداد افراد مصاحبه شونده را به خود

جدول ۱- درصد و فراوانی گروه های شغلی مصاحبه شوندگان به تفکیک جنسیت.

جمع	جنسیت				شغل	
	خانم		آقا			
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
۱۱	۱۶/۷	۱۱	۱۶/۷	۰	۰	خانه دار
۱۱	۱۶/۷	۸	۱۲/۱	۳	۴/۵	دامدار
۵	۷/۶	۲	۳	۳	۴/۵	باغدار
۶	۹/۱	۲	۳	۴	۶/۱	گلکار
۵	۷/۶	۱	۱/۵	۴	۶/۱	کشاورز
۹	۱۳/۶	۰	۰	۹	۱۳/۶	محیط بان
۵	۷/۶	۰	۰	۵	۷/۶	جنگلبان
۵	۷/۶	۰	۰	۵	۷/۶	سرباز
۹	۱۳/۶	۰	۰	۹	۱۳/۶	سایر (بنا، کارمند، بهورز، شغل آزاد)

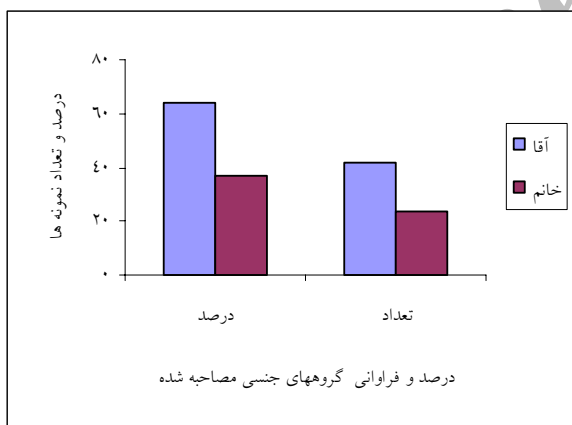
شناخت افرادی که این حیوان را می شناسند ۲۸/۸٪ تلویزیون، ۴۳/۹٪ شناخت محلی، موثر بوده است و در این میان رادیو و مدرسه هیچ نقشی در شناساندن آن نداشته اند (شکل ۵). آزمون کای مربع نشان می دهد که از نظر شناخت کفتار بین زنان و مردان تفاوت معنی داری وجود دارد ($P < 0.05$). در میان گروه های سنی، درصد افرادی که کفتار را می شناسند

شناخت، یا عدم شناخت افراد از کفتار- در این خصوص نتایج زیر به دست آمده است:

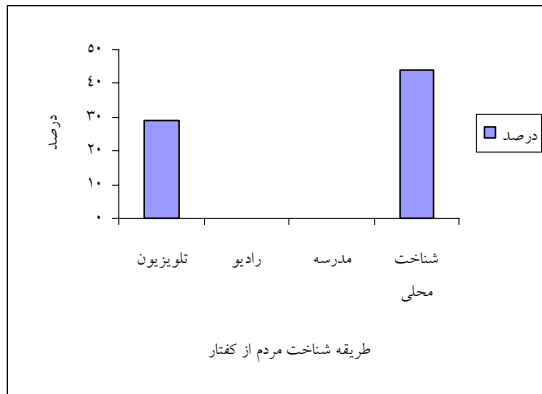
۷۲/۷٪ افراد کفتار را می شناسند که ۵۳٪ آن ها را آقایان و ۱۹/۷٪ آن ها را خانم ها تشکیل می دهند. ۲۷/۳٪ افراد این حیوان را نمی شناسند که شامل ۱۰/۶٪ آقایان و ۱۶/۷٪ خانم ها می باشد (شکل ۴ و جدول ۲). از نظر طریقه

در رده سنی ۳۰-۲۰ سال ۱۹/۷٪، ۴۰-۳۱ سال ۱۹/۷٪، ۵۰-۴۱ سال ۱۰/۶٪، ۶۰-۵۱ سال ۱۵/۲٪، و در رده سنی بیش از ۶۰ سال ۷/۶٪ می باشد و درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند در رده سنی ۳۰-۲۰ سال ۱۲/۱٪، ۴۰-۳۱ سال ۴/۵٪، ۵۰-۴۱ سال ۳٪، ۶۰-۵۱ سال ۱/۵٪، و در رده سنی بیش از ۶۰ سال ۶/۱٪ است (جدول ۳). آزمون کای مربع نشان می دهد که رابطه بین گروه های سنی افراد با شناخت یا عدم شناخت آن ها از گفتار، معنی دار نمی باشد ($P > 0.05$). درصد افرادی که گفتار را می شناسند و درصد افرادی که آن را نمی شناسند به تفکیک گروه شغلی به ترتیب در شکل ۶ و ۷ آورده شده است. درصد و فراوانی خانم ها و آقایان به تفکیک گروه شغلی در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از گفتار به ترتیب در جدول ۵ و ۶ آمده است. آزمون کای مربع نشان می دهد که رابطه بین گروه های شغلی افراد با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از گفتار، معنی دار می باشد ($P < 0.05$). از نظر سطح سواد، درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند شامل: ۹/۱٪ بی سواد، ۱۶/۷٪ زیر دیپلم و ۱/۵٪ بالای دیپلم می باشند و درصد افرادی که گفتار را می شناسند شامل: ۱۳/۶٪ بی سواد، ۵۴/۵٪ زیر دیپلم و ۴/۵٪ بالای دیپلم است (جدول ۴). آزمون کای مربع نشان می دهد که رابطه بین سطح سواد افراد با شناخت یا عدم شناخت آن ها از گفتار معنی دار نمی باشد ($P > 0.05$). ۷۵٪ افرادی که گفتار را می شناسند آن را دیده اند و ۱۲٪ افرادی که این حیوان را می شناسند آن را ندیده اند (جدول ۷). نوع نگرش افراد محلی نسبت به گفتار- در این مورد نتایج زیر حاصل شده است:

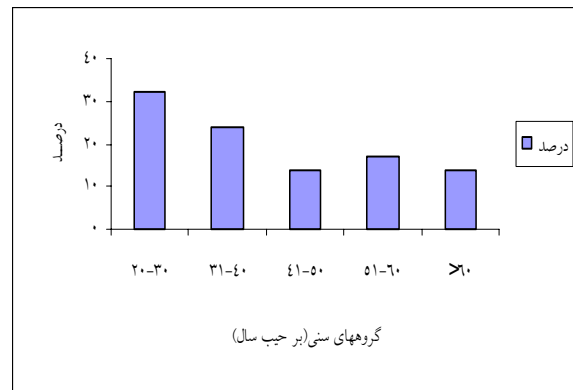
از نظر نگرش کلی افراد نسبت به گفتار، ۴۳/۸٪ نگرش مثبت، ۳۳/۳٪ نگرش منفی و ۲۰/۸٪ نگرش خنثی نسبت به این حیوان داشته اند (شکل ۸). همچنین در عین حال نظرات مصاحبه شوندگان در خصوص پرسشهای جزئی تر به این قرار بوده است: ۳۵/۴٪ معتقدند گفتار نقش مهمی در طبیعت دارد و خداوند آن را بیهوده نیافریده است. ۴۳/۸٪ می گویند موجود مفیدی است. ۳۳/۳٪ اعتقاد دارند که نباید با این حیوان برخورد

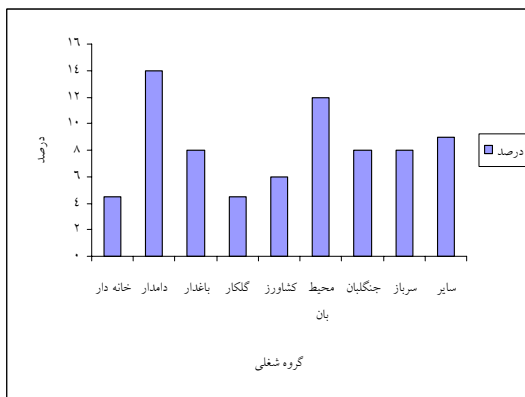
شکل ۱- نمودار ستونی درصد و فراوانی گروه های جنسی مصاحبه شوندگان.

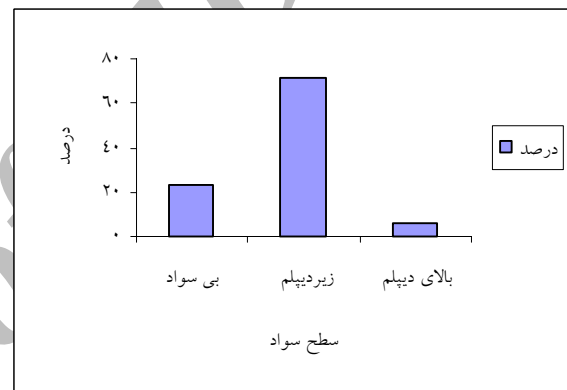
شکل ۵- نمودار ستونی درصد افرادی که گفتار را می شناسند به تفکیک طریقه شناخت آنها از گفتار.

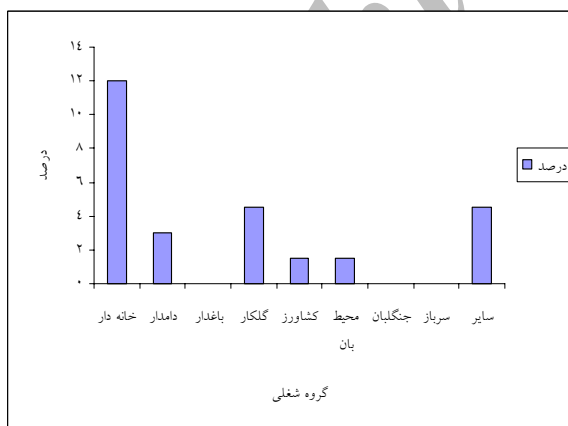
شکل ۲- نمودار ستونی درصد گروه های سنی مصاحبه شوندگان.

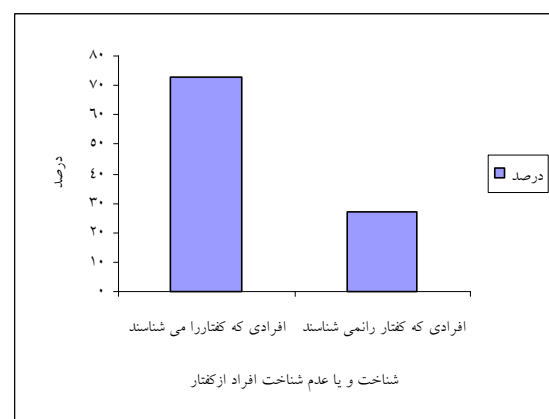
شکل ۶- نمودار ستونی درصد افرادی که گفتار را می شناسند به تفکیک گروه شغلی.

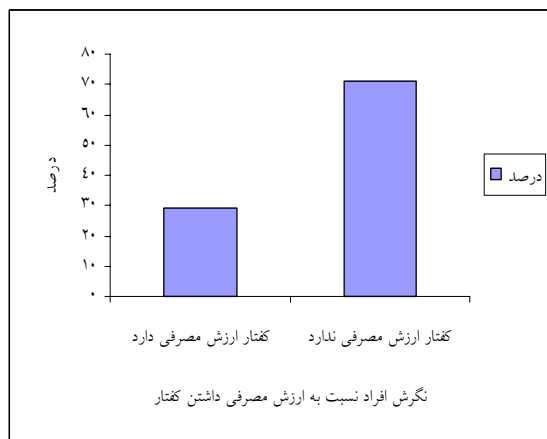
شکل ۳- نمودار ستونی درصد سطوح سواد مصاحبه شوندگان.

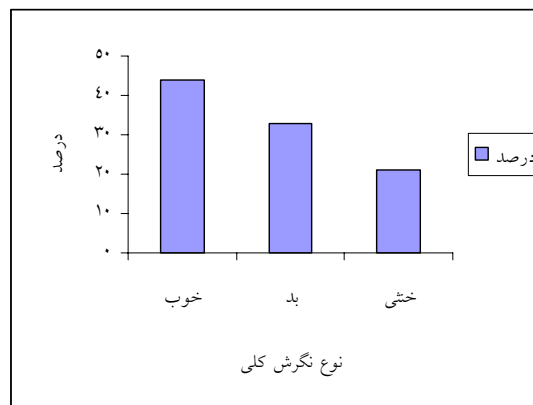
شکل ۷- نمودار ستونی درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند به تفکیک گروه شغلی.

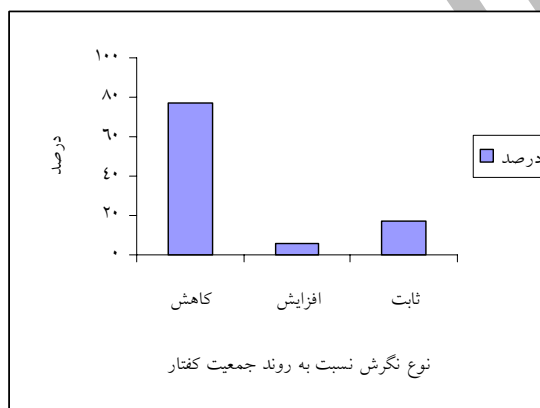
شکل ۴- نمودار ستونی درصد افراد در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آنها از گفتار.

شکل ۹- نمودار ستونی درصد نگرش افراد نسبت به ارزش مصرفی داشتن کفتار.

شکل ۸- نمودار ستونی درصد نگرش افراد در سه دسته کلی خوب، بد، خنثی نسبت به کفتار.

شکل ۱۰- نمودار ستونی درصد نگرش افراد نسبت به روند جمعیت کفتار در پارک ملی خجیر.

جدول ۲- درصد و فراوانی افراد به تفکیک جنسیت در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از کفتار.

جنسیت	درصد افرادی که کفتاررانی می شناسند	درصد افرادی که کفتار را نمی شناسند	فراوانی افرادی که کفتار را می شناسند	فراوانی افرادی که کفتار را نمی شناسند
خانم	۱۶/۷	۱۹/۷	۱۳	۱۱
آقا	۱۰/۶	۵۳	۳۵	۷
جمع کل	۲۷/۳	۷۲/۷	۴۸	۱۸

جدول ۳- درصد و فراوانی افراد به تفکیک گروه سنی در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از گفتار.

جمع		فراوانی افرادی که گفتار را می شناسند	درصد افرادی که گفتار را می شناسند	فراوانی افرادی که گفتار را نمی شناسند	درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند	گروه سنی (بر حسب سال)
فراوانی	درصد					
۲۱	۳۱/۸	۱۳	۱۹/۷	۸	۱۲/۱	۲۰ - ۳۰
۱۶	۲۴/۲	۱۳	۱۹/۷	۳	۴/۵	۳۱ - ۴۰
۹	۱۳/۶	۷	۱۰/۶	۲	۳	۴۱ - ۵۰
۱۱	۱۶/۷	۱۰	۱۵/۲	۱	۱/۵	۵۱ - ۶۰
۹	۱۳/۶	۵	۷/۶	۴	۶/۱	> ۶۰

جدول ۴- درصد و فراوانی افراد به تفکیک سطح سواد در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از گفتار.

جمع		فراوانی افرادی که گفتار را می شناسند	درصد افرادی که گفتار را می شناسند	فراوانی افرادی که گفتار را نمی شناسند	درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند	سطح سواد
فراوانی	درصد					
۱۵	۲۲/۷	۹	۱۳/۶	۶	۹/۱	بی سواد
۴۷	۷۱/۲	۳۶	۵۴/۵	۱۱	۱۶/۷	زیردیپلم
۴	۶/۱	۳	۴/۵	۱	۱/۵	بالای دیپلم
۶۶	۱۰۰	۴۸	۷۲/۷	۱۸	۲۷/۳	جمع

جدول ۵- درصد و فراوانی خانم ها به تفکیک گروه شغلی در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از گفتار.

جمع		فراوانی افرادی که گفتار را می شناسند	درصد افرادی که گفتار را می شناسند	فراوانی افرادی که گفتار را نمی شناسند	درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند	گروه شغلی
فراوانی	درصد					
۱۱	۴۵/۸	۳	۱۲/۵	۸	۳۳/۳	خانه دار
۸	۳۳/۳	۶	۲۵	۲	۸/۳	دامدار
۲	۸/۳	۲	۸/۳	۰	۰	باغدار
۲	۸/۳	۱	۴/۲	۱	۴/۲	گلکار
۱	۴/۲	۱	۴/۲	۰	۰	کشاورز
۲۴	۱۰۰	۱۳	۵۴/۲	۱۱	۴۵/۸	جمع

جدول ۶- درصد و فراوانی آقایان به تفکیک گروه شغلی در رابطه با شناخت و یا عدم شناخت آن ها از گفتار.

گروه شغلی	درصد افرادی که گفتار را نمی شناسند	فراوانی افرادی که گفتار را نمی شناسند	درصد افرادی که گفتار را می شناسند	فراوانی افرادی که گفتار را می شناسند	جمع	
					درصد	فراوانی
دامدار	۰	۰	۷/۱	۳	۷/۱	۳
باغدار	۰	۰	۷/۱	۳	۷/۱	۳
گلکار	۴/۸	۲	۴/۸	۲	۹/۵	۴
کشاورز	۲/۴	۱	۷/۱	۳	۹/۵	۴
محیط بان	۲/۴	۱	۱۹	۸	۲۱/۴	۹
جنگلیان	۰	۰	۱۱/۹	۵	۱۱/۹	۵
سرباز	۰	۰	۱۱/۹	۵	۱۱/۹	۵
سایر	۷/۱	۳	۱۴/۳	۶	۲۱/۴	۹
جمع	۱۶/۷	۷	۸۳/۳	۳۵	۱۰۰	۴۲

جدول ۷- درصد و فراوانی افرادی که گفتار را می شناسند و دیده اند و افرادی که گفتار را می شناسند و ندیده اند.

مشاهده و یا عدم مشاهده	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
افرادی که گفتار را می شناسند و دیده اند	۳۶	۷۵	۷۵
افرادی که گفتار را می شناسند و ندیده اند	۱۲	۲۵	۱۰۰
مجموع افرادی که گفتار را می شناسند	۴۸	۷۲/۲	—

جدول ۸- درصد و فراوانی افراد به تفکیک نوع نگرش آن ها نسبت به گفتار.

نوع نگرش	درصد	فراوانی
گفتار نقش مهمی در طبیعت دارد و خداوند آن را بیهوده نیافریده است	۳۵/۴	۱۷
موجود مفیدی است	۴۳/۸	۲۱
نباید با این موجود برخورد خشن داشته باشیم و باید آن را دوست داشته باشیم	۳۳/۳	۱۶
باید از آن حمایت کنیم	۵۴/۲	۲۶
برای مطالعات علمی و پژوهشی می توان از آن استفاده نمود	۱۶/۷	۸
موجود زیبایی است	۲۷/۱	۱۳
موجود زشت و مسمم کننده ای است	۵۸/۳	۲۸
موجود مضر است	۳۳/۳	۱۶
باید با این موجود مقابله کرد و آن را از بین برد	۲۵	۱۲
خداوند تنها انسان را آفریده است	۰	۰
نظر خاصی نسبت به این جانور ندارم (خنثی)	۲۰/۸	۱۰

داده های کیفی

نتایجی که از نقطه نظرات افراد محلی و محیط بانان منطقه درباره کفتار از طریق تحلیل محتوای کیفی به دست آمده است به قرار زیر می باشد:

از دیدگاه مردم محلی، کفتار حیوان خوفناک و زشتی است. حیوانی خاص و مرموز که همه چیز می خورد و در عین حال بسیار قوی و پر زور است. به طوری که به گفته اهالی منطقه بارها هنگام برداشتن لاشه حیوانات بزرگ جثه مانند الاغ و شتر دیده شده است. روش برداشتن لاشه توسط کفتار بدین صورت توسط برخی از اهالی اظهار شده است که است که ابتدا زیر لاشه مورد نظر را کنده و خالی می کند سپس به زیر آن رفته و آن را بر روی پشتش می اندازد و بدین ترتیب حمل می کند. البته به نظر نمی رسد چنین اظهار نظری چندان صحیح باشد. از نظر برخی دیگر از مردم، کفتار حیوانی است خلق شده در محیط طبیعی که طبیعت را تمیز می کند. بدین صورت که ضایعات و تمام آلودگی هایی را که پخش است جمع کرده و به یک نقطه می برد. چنان که دیگر نیازی به ضد عفونی کردن محیط نمی باشد و مانند رفتگر طبیعت عمل می کند. برخی دیگر معتقد هستند با توجه به این که انسان نیز نوعی حیوان است که در ظاهر فهم و درک دارد، باید حقوق تمام جانداران را در نظر بگیرد، زیرا که در واقع این انسان است که در زیستگاه جانوران وحشی به صورت اشغالگر سکونت گزیده است. اغلب اهالی منطقه تصور می کنند که کفتار موجودی بی آزار است و به انسان حمله نمی کند، اما عده کمی او را متهم به بچه دزدی و حمله به انسان می کنند. به طوری که بنابر اظهارات کدخدای ده سنجریون، کفتار در شب مرده ها را از درون قبرها بیرون آورده و می خورد. اغلب خانم ها از کفتار می ترسند. او را بسیار نجس و آدم خوار می دانند. بر اساس گفته های یک خانم کشاورز: « کفتار موجود درنده ای است که اگر توی گله بیفتد آن را پاره می کند و خونش را می مکد.» در یک شب همان خانم کشاورز برای عوض نمودن آب زمین کشاورزی اش رفته بود که ناگهان صدای کفتاری را می شنود که گرسنه بوده و

می خواسته است که خونش را بخورد. در یکسال هم به گوسفند او حمله کرده و خونش را خورده! (به نظر نمی رسد این اظهار نظر درست باشد). به گفته خاله هما، یکی از باغداران ده خجیر، کفتار مکرراً برای استفاده از محصولات چمن گوجه فرنگی، هلو، زردآلو، به درون باغش می آید و این خانم برای مقابله با آن، ابتدا از نور چراغ قوه استفاده می کند که اگر موفق نشود با نفت، آتش درست می کند زیرا به نظر وی، کفتار از آتش می ترسد و فرار می کند. بر اساس اظهارات خاله هما: « کفتار در ابتدا مرد بوده اما چون آدمی زاد بدی بوده و کار بدی انجام داده، به فرمان خدا تبدیل به کفتار شده.» از نظر وی کفتار صدای قشنگی دارد و دایماً عوعو می کند. وقتی گرسنه می شود از کوه پایین می آید و در باغات به دنبال غذا می گردد. و وقتی که حامله می شود گربه و یا توله سگ می خورد. بارها ربوده شدن توله سگ ها توسط کفتار در منطقه مشاهده شده است. بنا به گفته یکی از کشاورزان، اصلاً ترس در وجود این حیوان وجود ندارد. بسیار خیره، پر زور، وحشتناک و ترسناک است و بارها توله سگ های او را دزدیده است. کفتار بسیار با هوش است زیرا اگر طعمه مسمومی برای او بگذارند تغییر بوی آن را حس کرده و نمی خورد (نگارنده نه در متون علمی و نه در طبیعت چنین رفتاری را مشاهده نکرده است). ضرب المثلی در این منطقه وجود دارد که می گوید: «فلانی مثل کفتار پیر می ماند.» و یا ضرب المثل دیگر می گوید: «آدم اگر مهره مار و دستگاه تناسلی کفتار را داشته باشد در نمی ماند.» زیرا به عقیده ایشان هر کسی که اندام تناسلی کفتار ماده را داشته باشد به راحتی کارهایش پیش می رود. همچنین دستگاه تناسلی ماده برای درمان نازایی، دعانویسی و استفاده های سنتی کاربرد دارد. بر اساس گفته های یکی از خانم های ساکن ده خجیر، از موی بدن کفتار برای درمان بند آمدن ادرار استفاده می شود. بدین صورت که ابتدا آن را می سوزانند سپس در قسمت مورد نظر می گذارند آن وقت ادرار باز می شود. برخی دیگر معتقدند پوست کفتار برای دعانویسی مورد استفاده قرار

چنین مواردی اشاره نشده است). در جدول ۹ موارد استفاده از اندام های کفتار و روش های به دست آوردن آن ها ذکر شده است.

می گیرد و کاربرد دارویی دارد. همچنین برای پالتو مناسب است! یکی از ساکنان ده خجیر معتقد بود تار سبیل کفتار برای درمان سر درد موثر است! (در هیچ یک از متون علمی به

جدول ۹- موارد استفاده از اندام کفتار (نوع ارزش مصرفی) و روش به دست آوردن آن.

نوع ارزش مصرفی و موارد استفاده از اندام کفتار									روش به دست آوردن
دستگاه تناسلی کفتار ماده			پوست کفتار			تار سبیل	موی بدن کفتار		
درمان نازایی	دعانویسی	کارگشایی	داروی سنتی	دعانویسی	پالتو	دارو	داروی سر درد	درمان بند آمدن ادرار	
×	×		×	×	×	×			تله
×			×			×			تیراندازی
	×	×		×			×	×	استفاده از لاشه

سال ۲۰۰۳ از لبنان، گروه بی سواد کمترین تعداد افراد را به خود اختصاص داده اند. آقای *Mounir* در بررسی دیدگاه افراد محلی نسبت به کفتار را ه راه در لبنان سطح درآمد افراد مصاحبه شونده را نیز در نظر گرفته است (۲). اما در این پژوهش به جای آن، گروه شغلی افراد مصاحبه شونده بررسی گردید. همچنین در مقاله آقای *Maude* در سال ۲۰۰۵ از بوتسوانا، افراد مصاحبه شونده تنها از گروه شغلی دامدار انتخاب شده بودند (۴).

شناخت، یا عدم شناخت افراد از کفتار

از میان کل افراد مصاحبه شونده تعداد افرادی که کفتار را می شناسند (۷۲/۷٪) بیشتر از تعداد افرادی است که آن را نمی شناسند. همچنین آقایان بیشتر از خانم ها کفتار را می شناختند. دقیقاً همین نتایج در لبنان توسط آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ به دست آمده است (۲). اما در مقاله آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۵ در تانزانیا و مقاله آقای *Leaky* و همکارانش در سال ۱۹۹۹ در کنیای شمالی مینا را بر این قرار داده اند که کل افراد مصاحبه شونده کفتار را می شناسند و در این رابطه هیچ پرسشی از افراد نشده است (۱ و ۳). در این بررسی از نظر شناخت کفتار بین زنان و

تفسیر نتایج

ویژگی های جامعه آماری

در این پژوهش از بین گروه های جنسیتی مصاحبه شونده آقایان با ۶۳/۶٪ بیشترین تعداد افراد مصاحبه شونده را به خود اختصاص داده اند. در بررسی که آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ در لبنان و آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۵ در تانزانیا درباره دیدگاه افراد محلی نسبت به کفتار انجام داده اند نیز با چنین جامعه آماری روبرو بوده اند (۲ و ۳). دامنه سنی مصاحبه شوندگان در این بررسی، از ۲۰ تا بیش از ۶۰ سال بوده است. یعنی مشابه بررسی که آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۵ در تانزانیا انجام داده اند (۳). در صورتی که در مقاله آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ از لبنان، دامنه سنی افراد از ۱۸ تا ۸۵ سال متفاوت بود. پس واریانس نتایج به دست آمده در آن گسترده تر بوده است (۲). از بین گروه های سنی، گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال بیشترین تعداد افراد مصاحبه شونده را دارا هستند و گروه سنی ۵۰ تا بیش از ۶۰ سال کمترین تعداد را به خود اختصاص دادند. افراد مورد مصاحبه توسط آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ از لبنان نیز به همین صورت بوده است (۲). از نظر سطح سواد، گروه تحصیلی بالای دیپلم شامل کمترین تعداد مصاحبه شوندگان هستند. اما در مقاله آقای *Mounir* در

کردار را ه را ه آمده است که اکثر مردم منطقه با گفتار مشکل دارند و از آن متنفرند. عده بسیار کمی آن را دوست داشته و از نظر هیچ یک زیبا نبوده اند (۳). نگرش کلی مردم در پارک ملی خجیر نسبت به گفتار مثبت بوده است. در صورتی که در مقاله آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ در بررسی نگرش جوامع محلی نسبت به گفتار راه راه و در مقاله آقای *Maude* در سال ۲۰۰۵ در تحقیقی که در بوتسوانا در مورد گفتارهای قهوه ای نتیجه ای عکس حاصل شد (۲ و ۴). در مورد نگرش افراد در منطقه خجیر نسبت به ارزش مصرفی داشتن گفتار اکثر افراد (۸/۷۰٪) معتقد هستند گفتار ارزش مصرفی ندارد. با توجه به عدم دسترسی به مطالعه مشابه درباره گفتار، لازم به ذکر است که در تحقیق آقای *Davies* و همکارانش نیز در سال ۲۰۰۴ در زیمبابوه عده کمی از مصاحبه شوندهگان معتقد به استفاده سنتی از سگ وحشی بودند (۵). در مورد نگرش افراد نسبت به روند جمعیت گفتار در منطقه خجیر اکثر افراد (۱/۷۷٪) معتقدند که جمعیت گفتار در حال کاهش است. در مقاله آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۵ در تانزانیا نتیجه کاملاً مشابهی حاصل شد (۳). در صورتی که در بررسی های آقای *Maude* در سال ۲۰۰۵ در بوتسوانا و آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ در لبنان نتیجه متفاوت و حتی عکس چنین نتیجه ای به دست آمد (۲ و ۴). در مورد استفاده از اندام های گفتار در منطقه خجیر عده ای از مردم معتقدند که اندام تناسلی گفتار ماده، پوست، موی بدن و تار سبیل گفتار کاربردهای مختلفی دارد. در مقاله آقای *Can* در سال ۲۰۰۴ در ترکیه نیز به استفاده از پوست گفتار راه راه اشاره شده است (۱). با توجه به اینکه در خصوص استفاده از سایر اندام های بدن گفتار مطالعه ای در سایر کشورها به دست نیامده است لذا اشاره می نماید که در مقاله آقای *Davies* و همکارانش در سال ۲۰۰۴ در زیمبابوه به استفاده هایی که از قسمت های مختلف بدن سگ وحشی می شود اشاره گردیده است که شامل مدفوع، دندان، گوشت، قلب، چربی، دم، بینی، ناخن، مغز و پوست می باشد (۴). روش های به دست آوردن اندام های مختلف گفتار در منطقه خجیر، تله گذاری، تیراندازی، استفاده از لاشه

مردان تفاوت معنی داری وجود دارد. طریقه شناخت افراد مصاحبه شونده از گفتار بیشتر بر پایه شناخت محلی استوار بوده است و در این میان رادیو و مدرسه هیچ تأثیری (صفر درصد) بر شناساندن گفتار نداشته اند. در هیچ کدام از مقالات مطالعه شده راه های مختلف کسب شناخت مردم از گفتار مطرح نشده است. در این بررسی ۷۵٪ کسانی که گفتار را می شناسند آن را دیده بودند. اما در بررسی که آقای *Maude* در سال ۲۰۰۵ در مورد گفتارهای قهوه ای در بوتسوانا انجام داده اند تنها ۴۶/۴٪ افراد مصاحبه شونده گفتار قهوه ای را دیده بودند (۴). در بررسی نگرش افراد محلی نسبت به گفتار در پارک ملی خجیر، از نظر شناخت گفتار بین گروه های سنی مختلف تفاوت معنی داری وجود ندارد. در بین گروه های شغلی، گروه دامدار بیشتر از گروه های دیگر شغلی گفتار را می شناسند. و گروه خانه دار کمترین شناخت را از گفتار داشته اند. رابطه بین گروه های شغلی افراد با شناخت یا عدم شناخت آن ها از گفتار معنی دار بوده است. اما رابطه بین سطح سواد افراد با شناخت یا عدم شناخت آن ها از گفتار معنی دار نمی باشد.

نوع نگرش

در مورد نوع نگرش افراد نسبت به گفتار ۴۳/۸٪ معتقدند که موجود مفیدی است. ۳۳/۳٪ می گویند نباید با این موجود برخورد خشن داشته باشیم و باید آن را دوست داشته باشیم. ۵۴/۲٪ طرفدار حمایت از آن هستند. ۲۷/۱٪ معتقدند که او موجود زیبایی است. ۵۸/۳٪ تصور می کنند که موجود زشت و مسموم کننده ای است. ۳۳/۳٪ می گویند که موجود مضر است. ۲۵٪ طرفدار مقابله و از بین بردن آن هستند. در مقاله آقای *Mounir* در لبنان در سال ۲۰۰۳ در مورد بررسی نوع نگرش مردم نسبت به گفتار راه راه آمده است که ۸۲/۱٪ مردم گفتار را مضر، ۴۱٪ آن را سودمند، ۸۳/۱٪ آن را یک حیوان خطرناک، ۱۷/۴٪ او را بی خطر، ۴۶/۴٪ طرف دار حفاظت از گفتار بوده اند (۲). در مقاله آقای *Dickman* در تانزانیا در سال ۲۰۰۵، درباره بررسی نگرش دامداران نسبت به

فرمان خداوند، در لبنان نیز بر اساس تحقیقات آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ درباره نگرش افراد محلی نسبت به کفتار راه راه مشخص شده که افسانه ها اثر منفی بر وضعیت جمعیت کفتار دارند. برخی از مردم لبنان معتقدند که اگر ادرار کفتار به صورت انسانی بریزد آن را گیج می کند به گونه ای که کفتار آن را به داخل غارش می برد و سرانجام او را می خورد (۲). در تانزانیا نیز بررسی های آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۵ نشان می دهد که عقیده افراد محلی به گونه ای است که مرگ دامداران ماسای (*Masay*) به وجود کفتارها ربط داده می شود. همچنین زندهای جادوگر از کفتار برای دعای مرگ افراد استفاده می کنند و این که اگر اهالی توسط کفتار تعقیب شوند نشان دهنده آن است که به زودی شخصی در آن جا می میرد (۳).

منابع

1. Can,O.E., 2004. Striped hyaena. National Geographic, March 2004. Turkey.
2. Mounir.R.ABI-SAID., 2003. Conservation of striped hyaena in Lebanon: Athreatened and reviled scavenger in human dominated land scape.
3. Dickman.A.J., 2005. An assesment of pastoralist attitudes and wildlife conflict in the Rungwa-Rauana region, Tanzania, with particular reference to large carnivores.
4. Maude,G.,2005. The comparative Ecology of the brown hyaena in Makgadikgadi National park and a Neighbouring community Cattle Area in Botswana.
5. Davies.H.T & Dutoit.J.T ,2004. Antropogenic Factors Affecting Wild Dog *Lycanon pictus* Reintroductions: A Case Study in Zimbabwe. *Oryx*.J. Vol 39.No1.32-39.

کفتار ذکر شده است. در مقاله آقای *Davies* و همکارانش در سال ۲۰۰۴ در زیمبابوه در مورد روش های به دست آوردن اعضاء بدن سگ وحشی علاوه بر روش های نامبرده شده در فوق، مسموم کردن و تعقیب توسط سگ های اهلی نیز ذکر شده اند (۴). نگرش عده کمی از مردم محلی منطقه خجیر نسبت به کفتار به گونه ای است که او را متهم به بچه دزدی و حمله به انسان می کنند. بر اساس مقاله آقای *Leaky* و همکارانش در سال ۱۹۹۹ در کنیای شمالی نیز تصور افراد محلی بدین گونه است. کفتار در منطقه خجیر، به دزدیدن اجساد متهم می گردد. به همین خاطر گورها را در این منطقه سیمان می کنند (۱۱). در لبنان نیز بررسی های آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ چنین تصویری را از مردم محلی نشان داد. عده ای از مردم محلی در خجیر معتقدند که کفتار دام هایشان را می کشد. بررسی های آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۳ در تانزانیا و آقای *Maude* در سال ۲۰۰۵ در بوتسوانا و آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ در لبنان، نتیجه کاملاً مشابهی را نشان می دهند (۳، ۴ و ۲). از جمله روش هایی که اهالی منطقه خجیر برای مقابله با کفتار ذکر کرده اند : استفاده از آتش و سگ های اهلی می باشد که در مقاله آقای *Dickman* در سال ۲۰۰۵ در تانزانیا نیز به روش های فوق در مقابله با کفتار اشاره شده است (۳). بارها رپوده شدن توله سگ ها توسط کفتار در منطقه خجیر مشاهده شده است. در بررسی های آقای *Johnson* در هند در سال ۱۹۸۹ و آقای *Heptner* و همکارانش در سال ۱۹۸۰ در ترکمنستان و قفقاز هم چنین نتیجه ای در مورد کفتارها به دست آمد (۱۳ و ۱۲). از نظر برخی از مردم منطقه خجیر، کفتار حیوانی است که نقش مهمی در پاکسازی و تمیز نگه داشتن طبیعت دارد. در مقاله آقای *Mounir* در سال ۲۰۰۳ از لبنان نیز به چنین مطالبی اشاره شده است. به طور کلی افسانه ها و خرافات نقش مهمی در ایجاد نگرش نسبت به کفتار ایفاء می کنند. خرافاتی چون آدم خواری، خون آشامی، یا استفاده های مختلف از اندام تناسلی کفتار ماده در درمان نازایی، دعانویسی و داروهای سنتی، افسانه هایی چون تبدیل شدن آدمی زاد بد به کفتار به

۱۰. مخدوم، م و همکاران. ۱۳۶۶. طرح جامع پارک داری پارک های ملی خجیر و سرخه حصار. سازمان حفاظت محیط زیست.
11. Leakey, L.N., Milledge, A.H., Leakey, S. M., Edung, J., Haynes, P., Kiptoo, D.k. & McGeorge, A., 1999. Diet of Striped hyaena in Northern Kenya. *Afri. J.Ecol.* 37:314-326.
12. Johnson, J.M., 1987. Hyaena Predating on a domestic calf. *Journal of the Bombay Natural History Society* 75 : 197-210.
13. Heptner, V.G. & Sludskij, A. A., 1980. Die saugtiere der sowjetunion. Vol III : Raubtiere (Feloidea). VEB Gustav Fischer Uerlag, Jena, Germany.
14. <http://www.Hyaena.gelstriped.html>.
15. <http://www.Hyaena.ge/ssc.html>.
16. <http://www.wildlifetrustofindia.org>
۶. کرمی، م، ریاضی، برهان، کلانی، نازنین. ۱۳۸۵. بررسی پراکنش فصلی کفتار راه راه ایرانی در پارک ملی خجیر. *مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست*. انجمن متخصصان محیط زیست. سال دهم/ شماره ۳۷/ تابستان ۱۳۸۷.
۷. کرمی، م، ریاضی، برهان، کلانی، نازنین. ۱۳۸۵. ارزیابی زیستگاه کفتار راه راه ایرانی در پارک ملی خجیر و ارایه مدل نمایه مطلوبیت با کمک روش HEP. *مجله علوم محیطی*. پژوهشکده علوم محیطی. دانشگاه شهید بهشتی. سال سوم/ شماره ۱۱/ بهار ۱۳۸۵.
۸. ثابتی، ع و همکاران. ۱۳۷۴. مطالعات نیمه تفضیلی طرح اکولوژیکی تهران بزرگ. معاونت فنی و عمرانی شهرداری تهران.
۹. قاسمی، م. ۱۳۷۷. مدیریت بهسازی پارک های ملی خجیر و سرخه حصار و حفظ آن با توسعه شهری. پایان نامه کارشناسی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

Archive of SID